

ביאורים

106 -א- הטעם למצוות

מהדורת אור עציון

הקדוש ברוך הוא נתן לנו על ידי נביאי תורה ומצוות ואנו צריכים לשמור ולעשות אותן בשלמות, כמו שנאמר (דברים כו, טז): "היום הזה ה' אלוהיך מצנף לעשות את החקים האלה ואת המשפטים, ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך".

¹⁰⁷ תחילה קיימנו את המצוות משום שראינו את האותות והמופתים שהנביאים עשו לנו על מנת שנאמין במצוות, אולם במשך הזמן הבנו שהשכל מחייב שהאדם יהיה מצוה במצוות ולא ראוי שהוא יחיה בעולם ללא שום ציווי מאת הבורא, ועל כן אנו חייבים לקיים את התורה והמצוות.

¹⁰⁸ היסודות השכליים לקיום המצוות הם:

יסוד ראשון - אחד הדברים הפשוטים והבסיסיים ביותר הנדרשים מכל אדם בעולם הוא להשיב למי שהיטיב לו - להחזיר טובה כאשר הנותן זקוק לה, ואם הנותן אינו צריך שום טובה מפני שיש לו הכול, מחויב האדם לפחות להודות לו. ומפני שדבר זה מחוייב על ידי השכל, ראוי הוא ש'ה' לא ייתן לו להישכח אלא יצווה את בראיו להודות לו.

יסוד שני - אדם טוב וחכם אינו מרשה לחרף אותו ולכן גם הבורא אינו מרשה לברואיו לעשות לו כך.

יסוד שלישי - הנבראים צריכים להתנהג בהגינות האחד כלפי השני ולא להזיק האחד לשני כלל, ולכן ראוי שהבורא יצוה את הנבראים על כך.

יסוד רביעי - הגיוני הוא שאדם יבקש מאחר לעשות כל מיני דברים רק בשביל לתת לעושה שכר שיביא לו תועלת בחיים כאשר אין הדברים מפריעים למבקש.

¹⁰⁹ על פי ארבעת היסודות הללו ציוונו הקדוש ברוך הוא על המצוות -

א. הוא ציווה אותנו לדעת ולעבוד אותו בלבב שלם, מפני שאנו חייבים לגמול לו טובה חזרה, כמו שנאמר (דברי הימים א כח, ט): "ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלבב שלם ובנפש חפצה, כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מביך".

¹¹⁰ ב. עוד ציווה אותנו שלא לקלל או לחרף את ה', אף על פי שלו עצמו אין זה משנה אם יקללו אותו, מפני שהמוסר הבסיסי מחייב לא לבזות את הטוב, כמו שנאמר (ויקרא כד, ט): "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו".

¹¹¹ ג. סוג נוסף של ציוויים הם לא להרע האחד לשני, כמו שנאמר (שם יט, יא): "לא תגנבו, ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו".

לב הדברים

רס"ג פותח את המאמר השלישי בהסבר שכלי לסיבתן של מצוות רבות. הוא מתייחס לכמה מצוות ומראה עד כמה הן חשובות ויסודיות, ועד כמה תועלתן חשובה ומובנת לשכל האנושי. ההבנה העמוקה של האדם בשכלו עד כמה קיום המצוות מוכרח מצד ההיגיון, מביאה את האדם להבנה והפנמה של העובדה שקיום המצוות הוא דבר מרכזי מאוד. דבר זה יביא אותו להקפיד יותר על קיום המצוות, ולהזהרות בנפשו באופן עמוק ושוורשי עם מה שעושה.

נכון הדבר שאת מצוות התורה יש לקיים בכל מקרה גם אם איננו מבינים את טעמן, אולם בוודאי שמצווה שאדם מבין ומפנים עד כמה היא מהותית לחייו, ועד כמה ההיגיון שבקיומה רב, הוא מקיים אותה בהתלהבות גדולה יותר, ולעיתים אף בכוונה עמוקה יותר.

קיום כזה יוכל להביא לידי כך שההשפעה שישפיעו עליו המצוות תהיה עמוקה ומשמעותית יותר. לדוגמה, אינו דומה מי שגומל חסד עם חברו רק מתוך ידיעה שהבורא ציווה עליו לעשות זאת, למי שבנוסף לידיעה זאת מבין יותר עד כמה חשוב ומשמעותי לחזק את הקשר והאהבה לזולת ולהיטיב עימו ולא להיפך. מתוך ההבנה הזאת הוא יעשה את המצווה באופן ובכוונה שבאמת יגרמו לו לחזק אצלו את הצדדים הללו, ומתוכם הוא יוכל לבנות קומה נוספת באהבת הזולת ובאחדות בין בני האדם.

א-¹⁰⁶ וְכִינּוּן שֶׁהִקְדַּמְנוּ הַהֲקָדְמָה הַזֹּאת אִמְרוּ פּוֹתַח¹⁰⁶, הוֹדִיעֵנו אֱלֹהֵינוּ יִתְבָּרַךְ בְּדַבְרֵי נְבִיאָיו שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲלֵינוּ תוֹרָה נְעִבְדָּהוּ בָּהּ, וְבָהּ מְצוּוֹת שְׂצוּהָ אוֹתָנוּ בָּם, אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְשַׁמְרָם וְלַעֲשׂוֹתָם בְּלֵב שְׁלֵם. הוּא אָמְרוּ (דברים כו, טז) הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוֶּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרַתָּ וְעִשִׂיתָ אוֹתָם כָּל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ.¹⁰⁷ וְהַעֲמִידוּ לָנוּ נְבִיאָיו עַל הַמְצַוֹת הַהֵם הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים הַמְּלֵאִים, וְשִׁמְרָנוּם וְעִשִׂינוּ אוֹתָם מִיָּד. וְאַחַר כֵּן מְצַאנוּ הָעֵינִי¹⁰⁸ מְחִיב שְׂנַצְּהָ בָּהֶם, וְלֹא הִיָּה רְאוּי לַעֲזֹבָנוּ מִבְּלַעֲדֵי דָבָר.¹⁰⁸ וְרְאוּי שְׂאֲבֹאֵר מִמָּה שֶׁמְחִיב אוֹתוֹ הָעֵינִי לַעֲנֹן הַזֶּה דְּבָרִים וְעֲנִינִים, וְאָמַר: כִּי הַשִּׁכָּל מְחִיב לְהַקְבִּיל כָּל מִיִּטִּיב¹⁰⁹, אִם בְּהִטָּבָה אִם הוּא צָרִיךְ אֵלֶיהָ, אִם בְּהוֹדוֹת אִם אֵינּוּ צָרִיךְ לְגַמּוֹל¹¹⁰. וְכֹאֲשֶׁר הִיָּה זֶה מְחִיבֵי הַשִּׁכָּל, לֹא הִיָּה נְכוֹן שֶׁיַּעֲזְבֵהוּ הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ בְּעֲנִינֵי עֲצָמוֹ¹¹¹, אֲבָל הַתְּחִיב לְצוּוֹת בְּרוּאָיו בְּעִבּוֹדָתוֹ וְהוֹדוֹת לוֹ בְּעִבּוֹר שְׂבָרָאָם. וְהַשִּׁכָּל מְחִיב עוֹד, שֶׁהַחֻקִּים לֹא יִתִּיר לְגַדְפוֹ וּלְקַלְלוֹ, וְהַתְּחִיב עוֹד לְמַנְעַ הַבוֹרָא עֲבָדָיו מִזָּה¹¹² לְהַקְבִּיל בּוֹ. וְהַשִּׁכָּל מְחִיב עוֹד, שֶׁיִּמְנַע הַבְּרוּאִים לְחַטֹּא קְצָתָם לְקַצָּתָם בְּכָל מִינֵי הַחֻטָּאִים, וְהַתְּחִיב עוֹד שֶׁלֹּא יִתִּיר לָהֶם הַחֻקִּים זֶה. וְהַשִּׁכָּל מְכַשֵּׁר עוֹד, שֶׁיִּטְרִיחַ הַחֻקִּים עוֹשֶׂה בְּדָבָר מִהַדְּבָרִים וַיִּתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ עֲלָיו בְּעִבּוֹר¹¹³ שֶׁיִּגְיֵעוּהוּ אֶל הַתּוֹעֵלָת בְּלֵבָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה זֶה מִמָּה שְׁמוֹעִיל לְעוֹשֶׂה וְלֹא יִזְיק הַמְטְרִיחַ.

¹⁰⁹ וְכֹאֲשֶׁר נִקְבַּץ אֵלָיו הָאֲרָבָעָה עֲנִינִים, יִהְיוּ כְּלָלִיָּהֶם הֵם הַמְצַוֹת אֲשֶׁר צִוּנוּ אֱלֹהֵינוּ. וְהוּא שֶׁחִיבָנוּ לְדַעַתּוֹ¹¹⁰, וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב שְׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (דברי הימים א כח, ט) וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעִבְדָּהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנַפְשׁ חֲפֻצָּה.¹¹⁰ וְעוֹד הַזְּהִירָנוּ מִהַקְבִּילוֹ בְּקַלְלוֹת וּבְגַדְפוֹתָם, אֲף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מְזִיקִים אוֹתוֹ אֲלֵא שֶׁאֵין מְדַרְךָ הַחֻקִּים לְהַתִּירָם, כְּאָמְרוּ (ויקרא כד, ט) אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהֵיו וְנָשָׂא חֻטָּאוֹ.¹¹¹ וְלֹא הַתִּיר לְקַצָּתָנוּ לְהִרַע לְקַצָּתָנוּ וּלְחַמְסָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם יט, יא) לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ.

טעמי המצוות

פּוֹתַח - פתיחה. **עֲלֵינוּ** - מוטלת עלינו. **הָעֵינִי** - ההעמקה. **לְהַקְבִּיל כָּל מִיִּטִּיב** - להכיר טובה לכל מיִטיב. **לְגַמּוֹל** - לשכר. **עֲצָמוֹ** - כלפי ה'. **מִזָּה** - מלגדף ולקלל. **בְּעִבּוֹר וְכו'** - כדי שלעושה תבוא תועלת בלבד מהעניין (בלי חיסרון). **לְדַעַתּוֹ** - לדעת את ה', להכירו.

